

J.P. Quist, *Gezichtspunten in het privaatrecht, in het bijzonder het arbeidsrecht*

Diss. Rotterdam, promotor prof. mr. C.J. Loonstra, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014, 679 p., ISBN 978-90-8974-914-7.

1. Inleiding

Op 23 mei 2014 promoveerde Jeroen Quist op de studie *Gezichtspunten in het privaatrecht, in het bijzonder het arbeidsrecht*. Hij plaatst zijn onderzoek binnen een bekend kader: de norm ‘het hangt af van alle omstandigheden van het geval’ leidt tot onduidelijkheid. Binnen dit kader concentreert Quist zich op gezichtspuntencatalogi, een van de methoden om nadere invulling te geven aan vage normen. Hij definieert een gezichtspuntencatalogus als volgt: ‘een lijst(je) waarin wordt aangegeven welke factoren voor de te beoordelen zaak van belang zijn of van belang kunnen zijn’ (p. 19¹). Deze definitie sluit aan bij wat ook wel ‘factorenbenadering’ of ‘topoi’ is genoemd.

De benadering van Quist is waardevol. Over de meer theoretische aspecten van open normen is al veel geschreven.² Het meeste is eigenlijk wel gezegd. Meer winst is te behalen door duidelijkheid te scheppen over de voor open normen relevante omstandigheden. Quist accepteert het bestaan van gezichtspuntencatalogi en open normen als een gegeven en doet aanbevelingen om te komen tot een verbetering van de bestaande situatie. Gezichtspuntencatalogi zijn een veelgebruikt instrument bij de selectie en de formulering van de relevante omstandigheden. Een grondige bespreking van de gezichtspuntencatalogi is daarom een welkome toevoeging.

Ook in andere opzichten is de studie gericht op de praktischere aspecten van de catalogi. Zij onderzoekt de omgang met gezichtspuntencatalogi door de rechter: ‘uitgebreid onderzoek naar de wijze waarop de Hoge Raad gezichtspuntencatalogi formuleert en de wijze waarop deze in de lagere rechtspraak worden toegepast, is nog niet gedaan’ (p. 20). Hierbij

moet overigens wel worden opgemerkt dat ook de wetgever gebruikmaakt van gezichtspuntencatalogi. Quist besteedt hier slechts beperkte aandacht aan (p. 89-91 en 119-120). De studie beantwoordt de volgende vragen:

1. Worden de functies van gezichtspuntencatalogi in de rechtspraak verwezenlijkt?
2. Zijn er manieren aan te wijzen waarop kan worden bewerkstelligd dat gezichtspuntencatalogi wel datgene bereiken wat met de toepassing ervan wordt beoogd?

Met als voorvraag: welke functies worden aan de gezichtspuntencatalogi toegedicht?

2. Bespreking van de afzonderlijke hoofdstukken

Het boek is als volgt opgebouwd: na de hiervoor besproken inleiding (hoofdstuk 1) verkent de auteur het onderwerp gezichtspuntencatalogi (hoofdstuk 2). Hierna gaat hij in op arbeidsrechtelijke gezichtspuntencatalogi (hoofdstuk 3) en de procesrechtelijke aspecten van de catalogi (hoofdstuk 4). De hoofdstukken 5 en 6 bespreken de toepassing van twee catalogi in de lagere rechtspraak: de gezichtspuntencatalogi van *Van Hese/De Schelde* (de beperking van de verjaring van een vordering) en *Schrijver/Van Essen* (dringende reden voor ontslag op staande voet). Hoofdstuk 7 bevat een conclusie met een beantwoording van de onderzoeksvragen. Ik bespreek de hoofdstukken in dezelfde volgorde.

2.1. *Gezichtspuntencatalogi: verkenning*

In hoofdstuk 2 werkt Quist de probleemstelling nader uit. Hierna bespreekt hij de kenmerken van de verschillende soorten gezichtspunten en gezichtspuntencatalogi. Alle cata-

logi zijn niet-limitatief. Zij geven *voorbeelden* van omstandigheden die vallen onder ‘alle omstandigheden van het geval’. Ook factoren die niet in de catalogus worden genoemd, kunnen de afweging van de rechter beïnvloeden.

De meeste catalogi zijn niet imperatief. De omstandigheden kunnen van belang zijn. Zij hoeven dit niet te zijn. Het arrest *Van Hese/De Schelde* vormt een uitzondering: alle in deze uitspraak genoemde gezichtspunten moeten door de rechter in zijn beoordeling worden betrokken. Uit hoofdstuk 5 blijkt overigens dat de lagere rechtspraak in lang niet alle gevallen ingaat op alle gezichtspunten.

Het arrest *Schrijver/Van Essen* is gedeeltelijk imperatief. De rechter moet volgens dit arrest aandacht besteden aan de aard en de ernst van hetgeen de werkgever als dringende reden aanmerkt. De in hoofdstuk 6 besproken lagere rechtspraak gaat consequent in op dit gezichtspunt. Met Quist (p. 440 en 547) twijfel ik overigens aan het effect van het imperatieve karakter van het gezichtspunt. Bij het beantwoorden van de vraag of er sprake is van een dringende reden voor ontslag kan de rechter immers moeilijk om de voor het ontslag gegeven reden heen.

Hoofdstuk 2 geeft daarnaast antwoord op de voorvraag: welke functies worden aan de gezichtspuntencatalogi toegedicht? Quist beschrijft vier functies: ‘scheppen van duidelijkheid’, ‘vergroten van voorspelbaarheid’, ‘helpen invulling te geven aan open en evaluatieve begrippen’ en ‘toetsing van gemengde beslissingen’.

Hierna maakt Quist een begin met de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag. Hij gaat uitgebreid in op de reacties op gezichtspuntencatalogi uit de literatuur. Positieve

reacties stellen dat de catalogi een brug vormen tussen de open norm en de concrete zaak, leiden tot het gebruik van een uniform criterium en flexibel zijn. De negatieve reacties zijn echter in de meerderheid. Zij benadrukken in de eerste plaats dat de interpretatie en afweging van de gezichtspunten onduidelijk is. De gezichtspunten kennen daarnaast geen duidelijk omslagpunt en zijn weinig directief. Verder is de keuze voor bepaalde factoren niet altijd duidelijk. De catalogi faciliteren bovendien ieder resultaat. Zij leiden daarnaast tot een beperkte toetsing, gebrekkige motiveringen, staatkundige complicaties (de rechter als wetgever-plaatsvervanger) en inefficiëntie. Quist concludeert dat uit de literatuur naar voren komt dat de catalogi de daaraan toegedichte functies niet steeds waarmaken (p. 115).

Quist geeft een uitgebreide en goede beschrijving van de functies van, en reacties op, de gezichtspunten-catalogi. Hij geeft een recent en compleet overzicht van de literatuur over de voor- en nadelen van gezichtspunten-catalogi. Wel lijkt een deel van de besproken kritiek op de gezichtspunten-catalogi eerder algemene kritiek op open normen te zijn. Barendrecht betoogt bijvoorbeeld dat vage normen leiden tot een inefficiënte conflictoplossing.³ Omdat de partijen niet weten welke omstandigheden uiteindelijk van belang zijn, worden zij geprikkeld om zo veel mogelijk relevante feiten te stellen. Gezichtspunten-catalogi nemen deze kritiek niet weg.⁴ De catalogi zijn immers niet limitatief. Zij zullen echter ook niet leiden tot een vergroting van de inefficiëntie. De catalogi geven enige sturing aan de partijen. Zij wijzen de partijen op omstandigheden waarvan de kans dat zij een rol zullen spelen relatief groot is. Ook de stelling dat met gezichtspunten-catalogi ieder resultaat kan worden bereikt, is beter te begrijpen als algemene kritiek op open normen (p. 106). Deze kritiek 'op gezichtspunten-catalogi' is slechts terecht voor zover zij betoogt dat de catalogi de nadelen van open normen onvoldoende wegnemen.

Deze opmerkingen doen niet af aan de waarde van het door Quist gegeven overzicht. Tussen de nadelen van open normen en gezichtspunten-

catalogi bestaat nu eenmaal een overlap. De tweede helft van hoofdstuk 2 (§ 2.5 tot en met 2.8) kan worden aanbevolen aan iedere jurist die geïnteresseerd is in open normen of gezichtspunten-catalogi.

2.2. *Arbeidsrechtelijke gezichtspunten-catalogi*

Quist stelt de arbeidsrechtelijke gezichtspunten-catalogi in zijn onderzoek centraal (p. 21 en titel). Deze bijzondere aandacht voor het arbeidsrecht doet geen afbreuk aan het belang van de studie voor het algemene vermogensrecht. De onderzoeksvragen, en de beantwoording daarvan, zijn dan ook niet beperkt tot het arbeidsrecht.

Het accent op het arbeidsrecht blijkt uit verschillende aspecten van het onderzoek. Het blijkt uit de keuze voor de catalogi waarvan de toepassing in de lagere rechtspraak is onderzocht. Het arrest *Schrijver/Van Essen* ziet op een arbeidsrechtelijk onderwerp: een dringende reden voor ontslag op staande voet. *Van Hese/De Schelde* behandelt een algemeen vermogensrechtelijk probleem dat dikwijls ontstaat in de betrekkingen tussen werkgevers en werknemers: de beperking van de verjaring van een vordering. De keuze is echter ook verdedigbaar vanwege het (gedeeltelijke) imperatieve karakter van de in deze arresten geformuleerde catalogi (p. 23) en de grote hoeveelheid gepubliceerde lagere rechtspraak.

Het accent op het arbeidsrecht blijkt daarnaast uit hoofdstuk 3. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de arbeidsrechtelijke gezichtspunten-catalogi. Het kan in één zin worden samengevat: de wijze waarop de Hoge Raad binnen het arbeidsrecht omgaat met en invulling geeft aan gezichtspunten-catalogi verschilt niet wezenlijk van de jurisprudentie die betrekking heeft op het civiele recht (vergelijk p. 189 en 593). Het hoofdstuk leest hierdoor te veel als een herhaling van hoofdstuk 2. Het onderzoek naar de rol van de gezichtspunten in het arbeidsrecht had ook in het vorige hoofdstuk kunnen worden geïntegreerd.

2.3. *Procesrechtelijke aspecten van gezichtspunten-rechtspraak*

In hoofdstuk 4 bespreekt Quist de procesrechtelijke aspecten van de gezichtspunten-catalogi. Hij bespreekt de invloed van de catalogi tijdens de 'zeven fasen van Van den Brink'.⁵ Daarnaast bespreekt hij de invloed op verzoekschriftprocedures, kort geding, de aanvulling van feiten, feitelijke grondslag en rechtsgronden, de waarheidsplicht, motiveringen en toetsing in cassatie. Quist concludeert dat de catalogi diverse procesrechtelijke implicaties met zich brengen (p. 317).

Over de wisselwerkingen tussen gezichtspunten-catalogi, motiveringen en de toetsing door de Hoge Raad is al veel geschreven. Een procesrechtelijke benadering van deze materie is waardevol. Het hoofdstuk suggereert echter dat er over de overige onderwerpen niet zoveel interessants is te schrijven. Bij vijf van de 'zeven fasen van Van den Brink' concludeert Quist bijvoorbeeld dat de gezichtspunten-catalogi niet tot verschillen leiden of dat er over de invloed van de catalogi in zijn algemeenheid niets is te zeggen. Toch besteedt Quist maar liefst 60 pagina's aan deze zeven fasen. Ook in overige zin is het hoofdstuk te ruim opgezet. Ieder procesrechtelijk aspect begint met een inleiding. Deze inleiding is bij verschillende onderwerpen echter langer dan hetgeen over de invloed van de gezichtspunten-catalogi wordt gezegd. Dit haalt de vaart uit het hoofdstuk.

Ook de conclusie van hoofdstuk 7 suggereert dat de andere onderwerpen nauwelijks van belang zijn. Quist grijpt in zijn conclusie terug op de paragrafen over motiveringen en toetsing over cassatie (p. 567-568, 582 en 587). De overige procesrechtelijke aspecten spelen geen rol bij de beantwoording van de onderzoeksvragen.

2.4. *De toepassing van de gezichtspunten-catalogi in de lagere rechtspraak*

Quist heeft zijn onderzoek niet beperkt tot een analyse van de literatuur en de arresten van de Hoge Raad. Hij gaat uitgebreid in op de toepassing van twee catalogi in de lagere rechtspraak. Deze benadering verdient waardering. Zij heeft toege-

voegde waarde. De meeste literatuur over open normen concentreert zich vooral op de rechtspraak van de Hoge Raad. De aandacht voor lagere rechtspraak is beperkt. De benadering past daarnaast bij de in paragraaf 1 besproken aandacht voor de praktischere aspecten van de catalogi. Zij is bovendien van belang voor de beantwoording van de onderzoeksvragen. De functie ‘vergroten van voorspelbaarheid’ wordt bijvoorbeeld slechts vervuld als de catalogi ook de lagere rechtspraak beter voorspelbaar maken.

In hoofdstuk 5 analyseert Quist 58 uitspraken waarin de rechter de imperatieve catalogus van *Van Hese/Schelde* toepast. Hij concludeert dat de invulling van de catalogus in de lagere rechtspraak niet bijdraagt aan duidelijkheid ten aanzien van de relevante factoren en voorspelbaarheid over de uitkomst van de procedure. Ondanks het imperatieve karakter van de catalogus is het niet steeds duidelijk welke gezichtspunten de rechter in zijn oordeel zal betrekken. De wijze waarop de lagere rechtspraak de verschillende gezichtspunten invult, is bovendien niet eenduidig (p. 404-405).

In hoofdstuk 6 analyseert Quist de toepassing van *Schrijver/Van Essen* aan de hand van maar liefst 331 uitspraken. De bevindingen zijn vergelijkbaar met de conclusies uit hoofdstuk 5: het sturende karakter van de factoren is beperkt, de invulling van de gezichtspunten is wisselend en de uitkomst van de procedure is lastig te voorspellen. De rechters verwijzen bovendien, anders dan bij de toepassing van *Van Hese/Schelde*, dikwijls naar omstandigheden die niet zijn opgenomen in de catalogus. Quist stelt dan ook dat de door Sagel en Verhulp gesignaleerde ‘duidelijke lijnen’ slechts in beperkte mate te ontwaren zijn.⁶ Hij concludeert dat de toepassing van de gezichtspuntencatalogus in de lagere rechtspraak slechts in beperkte mate bijdraagt aan het verschaffen van duidelijkheid en voorspelbaarheid (p. 541-543).

De conclusies over de toepassing van de catalogi in de lagere rechtspraak zijn negatief. Toch laat Quist zien dat er wel degelijk enige voorspelbaarheid bestaat. Hij stelt in navolging van Smeehuijzen bijvoorbeeld dat gezichtspunt g van *Van Hese/*

Schelde (‘of na het aan het licht komen van de schade binnen redelijke termijn een aansprakelijkstelling heeft plaatsgevonden en een vordering tot schadevergoeding is ingesteld’) van doorslaggevend belang kan zijn.⁷ Het gezichtspunt kan op zichzelf tot de conclusie kan leiden dat de verjaring standhoudt (p. 387-388). Daarnaast concluderen Hebly en Lindenbergh ten aanzien van gezichtspunt c (‘de mate waarin de gebeurtenis de aangesprokene kan worden verweten’) dat er een correlatie bestaat tussen de mate van verwijtbaarheid en de beperking van de verjaring.⁸

Deze bevindingen doen geen afbreuk aan de conclusies van Quist. Hij besteedt vooral aandacht aan hetgeen de rechter over de verschillende gezichtspunten overweegt. Deze methode laat zien dat de lagere rechtspraak op een wisselende manier omgaat met de verschillende gezichtspunten. De motivering van een uitspraak dient duidelijkheid te verschaffen. De catalogi functioneren niet als de motiveringen zo wisselend zijn dat de deelnemers aan het rechtsverkeer niet op hen kunnen vertrouwen. De bevindingen van Smeehuijzen, Hebly en Lindenbergh laten echter wel zien dat het desondanks mogelijk is om meer zekerheid te creëren over de rol van de gezichtspunten. Zij laten zien dat er via een andere methode mogelijk meer hoopgevende resultaten zijn te behalen.

3. De beantwoording van de onderzoeksvragen

In hoofdstuk 7 beantwoordt Quist de onderzoeksvragen. Het hoofdstuk bevat geen samenvatting van het boek. Dit komt de leesbaarheid ten goede. In plaats van een droge herhaling van de belangrijkste bevindingen, maakt Quist direct duidelijk waarom de gepresenteerde resultaten van belang zijn.

Quist begint met het beantwoorden van eerste onderzoeksvraag: worden de aan de gezichtspuntencatalogi toegedichte functies in de rechtspraktijk verwezenlijkt? Bij het beantwoorden van deze vraag maakt hij veel gebruik van de resultaten van het onderzoek naar de toepassing van de catalogi in de lagere rechtspraak. Hij gaat daarnaast in op de literatuur.

Ten aanzien van de functie ‘scheppen van duidelijkheid’ concludeert Quist dat de catalogi enige duidelijkheid scheppen over de factoren waarop mogelijk acht kan worden geslagen. Zij scheppen echter geen duidelijkheid over de wijze waarop de factoren moeten worden toegepast of op de mogelijke uitkomst van de procedure (p. 551).

Ook de functie ‘vergroten van voorspelbaarheid’ wordt om vergelijkbare redenen slechts in beperkte mate vervuld. De catalogi zijn te weinig directief. Quist geeft hiervoor verschillende oorzaken: de catalogi garanderen niet dat de rechter in vergelijkbare gevallen steeds van dezelfde maatstaf uitgaat, dikwijls is onduidelijk hoe de gezichtspunten geïnterpreteerd en gewogen moeten worden, het omslagpunt is onzeker, de catalogi kunnen tot een beperkte toetsing leiden, het is niet uitgesloten dat de rechter aandacht zal besteden aan omstandigheden die niet in de catalogus zijn opgenomen en in het gros van de zaken wordt zeer weinig tot geen inzicht geboden in de wijze waarop de rechter de verschillende factoren tegen elkaar heeft afgewogen (p. 559-560).

De catalogi zelf leveren slechts een bescheiden bijdrage aan de invulling van open begrippen. De gezichtspunten moeten eerst aan de hand van de concrete feiten worden ingekleurd. De functie ‘helpen invulling te geven aan open en evaluatieve begrippen’ wordt daarom slechts in beperkte mate vervuld (p. 567).

Over de vervulling van de functie ‘toetsing van gemengde beslissingen’ is Quist positiever. Hij concludeert dat de Hoge Raad door het formuleren van catalogi meer grip op de lagere rechtspraak heeft gekregen (p. 569).

Quist concludeert dat de gezichtspuntencatalogi hun functies gedeeltelijk vervullen. Hij komt daarom toe aan de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag: zijn er manieren aan te wijzen waarop kan worden bewerkstelligd dat gezichtspuntencatalogi wel datgene bereiken wat met de toepassing ervan wordt beoogd? Quist stelt dat deze manieren inderdaad bestaan. Hij geeft verschillende aanwijzingen die zouden moeten leiden tot een betere vervulling van de functies van de gezichtspuntencatalogi.

Quist pleit allereerst voor het hantieren van scherpere regels, en in het bijzonder voor het hanteren van vuistregels. Vuistregels vormen een scherper alternatief voor gezichtspuntencatalogi. Tot op zekere hoogte betoogt Quist dus dat gezichtspuntencatalogi hun functies beter vervullen als zij worden vervangen door vuistregels. Hij pleit echter ook voor vuistregels *in combinatie* met de catalogi. Vuistregels kunnen bestaan uit regels waarvan kan worden afgeweken op grond van de in de catalogus genoemde factoren. Quist pleit daarnaast voor scherper geformuleerde gezichtspunten.

Quist is geen voorstander van volledig imperatieve catalogi. Deze gezichtspuntencatalogi nodigen niet uit tot het naar voren brengen van aanvullende relevante gezichtspunten en kunnen leiden tot doelredeneringen. Gedeeltelijk imperatieve catalogi brengen sturing zonder deze nadelen.

Quist wil daarnaast dat de Hoge Raad nadruk legt op bepaalde gezichtspunten. De Hoge Raad kan hiermee, net als met vuistregels, duidelijkheid verschaffen over het relatieve gewicht van de factoren. Verder pleit Quist voor strengere motiveringseisen. De rechter dient niet slechts te wijzen op de relevantie van de in de catalogus opgenomen gezichtspunten. Hij moet duidelijk maken hoe de verschillende factoren aan zijn oordeel hebben bijgedragen. De Hoge Raad dient de motiveringen van de lagere rechters strenger te toetsen.

Quist bepleit het gebruik van meer gesloten en bevrijdende of belastende gezichtspunten. Gesloten gezichtspunten zijn geformuleerd, of kunnen worden geformuleerd, als een vraag die met 'ja' of 'nee' kan worden beantwoord. Open gezichtspunten laten zich niet zo eenvoudig beantwoorden. Daarnaast onderscheidt Quist een middencategorie. Bij de middencategorie bestaan er meer keuzes dan 'ja' of 'nee', maar is het mogelijke antwoord wel op een andere manier ingeperkt (p. 80-81). Bevrijdende en belastende gezichtspunten kunnen alleen maar in het voordeel of nadeel van een van de partijen werken. Neutrale gezichtspunten maken niet duidelijk in welke richting zij wijzen, ook niet als zij aan de hand van de concrete fei-

ten en omstandigheden zijn ingekleurd (p. 81-82). Een voorbeeld is de invloed van 'de duur van het dienstverband' op het antwoord of er sprake is van een dringende reden voor ontslag. Zorgt een lang dienstverband voor extra bescherming van de werknemer? Of had hij door zijn ervaring juist beter moeten weten? Gesloten en bevrijdende of belastende gezichtspunten zijn volgens Quist richtinggeverder dan open en neutrale factoren. Zij verdienen daarom de voorkeur. Ik twijfel echter aan het effect van deze oplossing. Gesloten gezichtspunten zijn niets meer dan open gezichtspunten die zijn teruggebracht tot twee opties. Een dergelijke vereenvoudiging kan de voorspelbaarheid vergroten. Zij doet echter ook afbreuk aan de voordelen van de open normen. Zij verkleint de mogelijkheden om rekening te houden met de precieze omstandigheden van het concrete geval. Ook neutrale gezichtspunten kunnen worden gesplitst of 'vertaald' in bevrijdende of belastende gezichtspunten. Dit leidt echter niet noodzakelijk tot meer duidelijkheid.

Ik geef een voorbeeld. De beperking van de verjaring van een vordering is op grond van *Van Hese/De Schelde* onder andere afhankelijk van het gezichtspunt 'of de gevorderde schadevergoeding ten goede komt aan het slachtoffer zelf, diens nabestaanden dan wel een derde'. Dit gezichtspunt valt in de middencategorie en is neutraal. Er zijn drie opties, en het is niet direct duidelijk of een vergoeding ten bate van de nabestaanden voor of tegen de beperking van de verjaring pleit (p. 81 en 579-580). Dit gezichtspunt is echter gemakkelijk te vertalen in gesloten en bevrijdende of belastende factoren. Het kan worden gesplitst in de gezichtspunten 'komt de schadevergoeding ten goede aan het slachtoffer zelf?' en 'komt de schadevergoeding ten goede aan derden?'. Deze gezichtspunten zijn gesloten en bevrijdend/belastend. Zij lossen het echte probleem echter niet op. Het is nog steeds niet duidelijk of een vergoeding ten bate van de nabestaanden voor of tegen de beperking van de verjaring pleit. De gezichtspunten maken het bovendien niet mogelijk om rekening te houden met de omstandigheid dat de vergoeding gedeeltelijk ten goede is gekomen aan het

slachtoffer en gedeeltelijk aan andere partijen. Ook faciliteren zij geen onderscheid tussen de weduwe of kinderen en andere nabestaanden. Ik zie om deze redenen meer in een andere aanbeveling van Quist: het moet duidelijk worden waarom voor bepaalde gezichtspunten is gekozen (p. 578-582). Informatie over de rol en functie van de open en neutrale gezichtspunten kan hun nadelen wegnemen zonder de complexe werkelijkheid terug te brengen tot een beperkt aantal ja/nee-vragen. Hoewel ik het niet met alle aanbevelingen eens ben, zullen de meeste aanbevelingen voor meer duidelijkheid en voorspelbaarheid zorgen. Hierbij geldt opnieuw (zie ook de bespreking van hoofdstuk 2) dat een deel ook nuttig kan zijn voor open normen waarvoor geen catalogus is opgesteld. Wel legt Quist duidelijke accenten op de rol van de gezichtspuntencatalogi. Hij geeft hiermee een adequaat antwoord op de tweede onderzoeksvraag.

4. Conclusie

Ik sluit af met enige algemenere opmerkingen. De studie van Quist blinkt uit in grondigheid. Deze grondigheid blijkt uit verschillende aspecten van zijn boek. Zij blijkt bijvoorbeeld uit de bespreking van de toepassing van de catalogi in de lagere rechtspraak. De hoofdstukken 5 en 6 beslaan samen maar liefst 225 pagina's en zijn gebaseerd op de analyse van een grote hoeveelheid lagere uitspraken: respectievelijk 58 en 331. Bij iedere in een van de catalogi genoemde omstandigheid gaat Quist uitgebreid in op de verschillende manieren waarop deze omstandigheid in de geanalyseerde lagere rechtspraak, de literatuur en (in sommige gevallen) de jurisprudentie van de Hoge Raad aan de orde is gekomen. De hoofdstukken bevatten hierdoor een weelde aan informatie over de behandelde vraagstukken. Ook in de andere delen van zijn boek presenteert Quist een grote hoeveelheid informatie op een grondige wijze. Hij geeft bijvoorbeeld een overzicht van de 26 verschillende formuleringen die de Hoge Raad gebruikt om de omstandigheden van het geval in zijn overwegingen te betrekken (§ 2.4.3 en 3.3.3). Daarnaast gaat hij in op de verschillende formuleringen van de

'brug' tussen de aankondiging van de invloed van de omstandigheden van het geval en de gezichtspunten-catalogus. De aan 63 uitspraken ontleende formuleringen zijn hierbij ingedeeld in drie categorieën (§ 2.4.4 en 3.3.4). Verder bespreekt Quist enkele categorieën omstandigheden die in verschillende gezichtspunten-catalogi worden genoemd (§ 2.4.5 en 3.3.5). Hij geeft daarnaast een niet-limitatief overzicht van 31 verschillende gezichtspunten-catalogi in het burgerlijk recht (§ 2.3.1) en een overzicht van 34 catalogi in het arbeidsrecht (§ 3.2.3).

Veel van deze informatie leidt niet tot concrete conclusies en draagt niet bij aan de beantwoording van de onderzoeksvragen. Quist beseft dit zelf ook. Hij concludeert bijvoorbeeld dat er waarschijnlijk geen juridische consequenties moeten worden verbonden aan de verschillen tussen de formuleringen die de Hoge Raad gebruikt om de omstandigheden van het geval in zijn overwegingen te betrekken (p. 73). Hij stelt daarnaast dat de gekozen bewoordingen van de 'bruggen' tussen de aankondiging van de invloed van de omstandigheden van het geval en de gezichtspunten-catalogus min of meer toevallig lijken te zijn (p. 77-78).

De grote hoeveelheid informatie maakt het boek dik. Toch blijft het boek goed leesbaar. De informatie is op een duidelijke manier gepresenteerd en staat bovendien op de plek

waar je haar verwacht. Ook de omstandigheid dat een deel van de informatie niet bijdraagt aan de beantwoording van de onderzoeksvragen doet geen afbreuk aan het boek. Het staat eenieder vrij om te kijken of hij wel consequenties kan verbinden aan de gepresenteerde gegevens. Het boek is daarom niet slechts van belang in het kader van de beantwoorde onderzoeksvragen. Het functioneert ook als basis en naslagwerk voor verder onderzoek naar open normen, gezichtspunten en de in de hoofdstukken 5 en 6 behandelde vraagstukken.

Ik kom tot een afronding. Quist heeft een goed leesbaar en verhelderend proefschrift geschreven. De aandacht voor gezichtspunten-catalogi zorgt voor een vernieuwende benadering van een bekend probleem. Ook de praktische benadering en de daaraan gerelateerde aandacht voor de lagere rechtspraak verdienen lof. In de voorgaande paragrafen wissel ik waardering af met kritiek. Deze kritiek kan echter niet leiden tot een ander eindoordeel: het proefschrift van Quist verdient gelezen te worden.

P.T.J. Wolters⁹
Nijmegen, december 2014

-
1. Alle pagina-, hoofdstuk- en paragraafnummers verwijzen naar het besproken proefschrift.

2. Bijvoorbeeld de proefschriften van Hesselink en Bakker. M.W. Hesselink, *De redelijkheid en billijkheid in het Europese privaatrecht* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 1999 en P.S. Bakker, *Redelijkheid en billijkheid als gedragsnorm* (diss. Amsterdam VU, Serie Recht en Praktijk Contracten- en Aansprakelijkheidsrecht, deel CA6), Deventer: Kluwer 2012.
3. J.M. Barendrecht, *Recht als model van rechtvaardigheid. Beschouwingen over vage en scherpe normen, over binding aan het recht en over rechtsvorming* (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 1992, p. 11-12 en 74-75 en Quist 2014, p. 112-113.
4. Vergelijk Barendrecht 1992, p. 11.
5. V. van den Brink, 'Stellen, betwisten, bewijzen – een handleiding', *PP* 2008, afl. 4, p. 89-100.
6. S.F. Sagel & E. Verhulp, 'Onzekere tijden voor het ontslag op staande voet?', in: S.F. Sagel & E. Verhulp (red.), *Voor De Laet: de Hoge Raad*, Deventer: Kluwer 2005, p. 88 en S.F. Sagel, *Het ontslag op staande voet* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2013, p. 352.
7. J.L. Smeehuijzen, 'Naar een scherpere gezichtspunten-catalogus bij verjaring van asbestzaken', *AV&S* 2005, afl. 2, p. 57.
8. M.R. Hebly & S.D. Lindenbergh, *Doorbreking van de lange verjaringstermijn en stelplicht en bewijslast bij vorderingen van mesotheliomslachtoffers op de werkgever. Rechtspraakanalyse 2009-2013*, 2013, p. 2, beschikbaar op www.ias.nl, onder publicaties.
9. **Mr. P.T.J. Wolters is docent rechtsge-schiedenis en onderzoeker bij het Onderzoekcentrum Onderneming & Recht van de Radboud Universiteit Nijmegen.**

Lachman Soedamah, Suriname compleet? Een studie naar de mogelijke bijdrage van het volkenrecht aan de oplossing van de Surinaamse grensgeschillen

*Diss. Heerlen, promotor
prof. dr. L.H.M. Wessels,
Oisterwijk: Wolf Legal
Publishers 2014, 259 p., ISBN
978-94-6240-089-4.*

1. Aftrap

Bij het lezen van het proefschrift *Suriname compleet?* – waarop Lachman Soedamah op 14 februari 2014 is gepromoveerd aan de Open Universiteit – heb ik mij zowel vermaakt

als verbaasd. De gemakelijkheid schuilt in de originele inhoud, de verbazing in het feit dat die inhoud uiteindelijk is aangemerkt als een vrucht van een voldoende wetenschappelijke arbeid om een promotie

te rechtvaardigen. Ik heb mij zelfs afgevraagd of wel is beoogd om een *juridisch* proefschrift te schrijven, maar gezien de achtergrond van de promovendus (thans: advocaat) en de (onder)titel van de dissertatie